

Posudek vedoucí diplomové práce

Název práce: „Výuka o menstruaci na 2. stupni základních škol externími subjekty“

Autorka práce: Dagmar Matulíková

Autorka posudku: Jana Dvořáčková

Diplomová práce Dagmar Matulíkové se zaměřuje na téma výuky menstruace na 2. stupni škol. Přestože jsou rozličné aspekty spojené s menstruací tematizovány ve studentských pracích i v médiích v poslední době poměrně často, zaměření na obsahy předávané externími subjekty je originální a nosné. Povědomí o rozšířenosti praxe externího zajišťování výuky tématu i jeho možné problematičnosti dokládá také obeznámenost autorky se zkoumaným prostředím. Způsoby rámování menstruace těmito subjekty, které mají dopad na formování vztahu k tělu u studujících a podílejí se na udržování či naopak zmírňování stigmatizace menstruace ve společnosti, autorka zkoumá (primárně) skrze rozhovory se zástupkyněmi a zástupcem čtyř subjektů, které na tomto poli působí.

Dagmar Matulíková pracovala na výzkumu a textu velmi samostatně. V prvních fázích naší spolupráce už konzultovala již takřka hotový text, k němuž si sama dohledala veškeré relevantní podklady a který nezbytně nevyžadoval větší přepracování. Postupem času se však autorka bohužel dostala do časové tísně, empirickou část práce (včetně větší části výzkumných kroků) tedy mohu zhodnotit až nyní, když je práce hotová.

Co se týče teoreticko-kontextualizační části práce, autorka věnuje významnou pozornost otázkám stigmatizace menstruace, jejím historickým kořenům a kulturním variacím, jakož i současným projevům stigmatizace a jejich dopadům na různé aspekty života menstruuujících osob. Všimá si také role medicíny v udržování androcentrického pojetí těla a toho, co se považuje za normální tělesné procesy. Další kapitoly teoretické části již situují výuku o menstruaci do systému vzdělávání a problematizují tendence k ulpívání výuky na biologickém výkladu s menstruací souvisejících tělesných procesů coby jejího zdánlivě neutrálního popisu. Výběr zdrojů, z nichž autorka v celé této části čerpá, považuji za relevantní. Oceňuji také její vhled do českého vzdělávacího systému a základních dokumentů a pravidel, jimiž se řídí.

Empirickou část zahajuje představení feministického přístupu k metodologii, k němuž se autorka hlásí. Tato část je sice popsána kultivovaně a s vhledem, ale současně i rozvláčně. Jestliže jsem již v předchozích částech práce měla občas dojem, že text působí více jako samostatné pojednání než kontext pro analýzu, v této části jsem problém vnímala ještě intenzivněji (například v případě relativně rozsáhlého pojednání o genderované dichotomii kvantitativního a kvalitativního výzkumu).

Přesnější definice cílů výzkumu je naopak představena až na s. 50, což je relativně pozdě. Očekávala bych také, že výzkumné otázky, které jsou nastíněny i v Úvodu (s. 2), budou na tomto místě pečlivěji rozpracovány či zasazeny do zpřesňujícího kontextu. Jejich formulace (s. 50-51) je dle mého názoru vágní. Hlavní výzkumnou otázkou je: „S jakými tématy je výuka o menstruaci na základních školách spojována?“, přičemž tato otázka má dle autorky dvě podotázky: „Jakými diskurzemi je výuka o menstruaci rámována?“ a „Jakou roli hraje ve výuce přednášející subjekt?“. Zejména podotázky dle mého názoru vyžadují větší specifikaci. (Druhou z nich také jako „podotázku“ osobně nevnímám – nerozpracovává hlavní otázku.)

Co se týče volby výzkumné strategie, výzkum staví primárně na otevřených rozhovorech. Na s. 54 je zmíněna také analýza dokumentů – informací na webech zapojených organizací. Po té však v následné analýze bohužel nenacházím stopy. Na s. 86 se pouze objevuje trochu alibistická zmínka, že v analytické části není reflexe tohoto materiálu obsažena, neboť je v souladu s ústními výpověďmi. Doplnit výzkum

o analýzu webových stránek nebylo jistě nutné, na druhou stranu by však taková analýza umožnila lépe zmapovat ideové podloží subjektů, které se výuce menstruace věnují. Pozornost vůči tomuto aspektu (či alespoň snahu o důslednější typologizaci organizací) v práci obecně postrádám. (Popis zapojených organizací v kapitole 4.4 Charakteristika zkoumaného souboru (s. 55) nepovažuji za v tomto ohledu dostačující.) Přitom právě zmapování ideového podloží subjektů patrně bude důležitým klíčem k porozumění předávaným výukovým obsahům. Jak lze odhadovat z náznaků popisů organizací, které v českém prostoru působí, hlubší analýza by mohla být skutečně cenná.

Překvapivé je, že diverzitě subjektů, které do výuky vstupují, není pozornost věnována ani v případě analýzy rozhovorů. Přístup autorky spočívá v soustředění na průsečíky ve výpovědích participantek a participanta, nemá je však ambici jakkoli reflektovat v kontextu organizací, pro něž pracují. Tento postup je provázán s mechanismem anonymizace, kdy práce sice zveřejňuje názvy organizací, které byly do výzkumu zapojeny, avšak výpovědi jednotlivých mluvčích prezentuje bez propojení s organizací, kterou zastupují. Co autorku k tomuto rozhodnutí vedlo? Nebylo by analyticky výnosnější popsat organizaci obecněji (tedy bez uvedení názvu) a zachovat propojení organizace-mluvčí?

Na analýze jako celku je bohužel časová tíseň, v níž vznikala, poměrně znát. V poměru k předchozím částem práce je analýza velmi stručná (celkem 26 stran). Její hloubka s nimi současně ostře kontrastuje. Je poměrně povrchovou kategorizací výpovědí dle obecných témat (např. menstruace na individuální úrovni, menstruace na společenské úrovni). Zejména v případě druhé části analýzy (5.2 Rovina subjektu) zaměřené na roli organizací ve výuce je analytický vklad limitovaný. Autorka se obecně v analytické části v nemalé míře uchyluje k vršení citací. Řada z nich by přitom mohla být úsporně shrnuta, některé se váží k tématu spíše volně. Ač se občas v textu objevují zajímavé interpretační linky, takových částí by dobrá analýza měla mít víc. Analýza celkově málo pracuje s aparátem představeným v teoretické části, nepromítají se do ní ani prezentované metodologické reflexe (například důsledky volby otevřených participativních rozhovorů). Místy se může zdát, že autorka nekriticky přijímá esencializující diskurz některých mluvčích či organizací (např. s. 66), jakkoli i to je patrně důsledkem nedostatku času pro kontextualizaci výroků.

Shrnu-li tedy své hodnocení, domnívám se, že přes nesporný vhled autorky do tématu, který prokázala v teoretické části, i její solidní reflexi ohledně vhodného metodologického přístupu, se autorce již bohužel příliš nezdařilo v čase, který měla k dispozici, tyto klady a předchozí úsilí zužitkovat při samotné analýze. Práci tedy sice **doporučuji k obhajobě**, navrhuji ji však **hodnotit známkou velmi dobře** či **dobře**, v závislosti na průběhu obhajoby.

12. září 2022, Brno

Mgr. Jana Dvořáčková, Ph.D.

